

İlk Okuma Yazma Öğretiminde Dikte Çalışmaları

Mehmet GÜLTEKİN
Anadolu Üniversitesi

Emel GÜVEY AKTAY
Anadolu Üniversitesi

Özet

Yapılan araştırmada ilk okuma yazma öğretiminde dikte çalışmalarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yaklaşımı benimsenerek gerçekleştirilen araştırmanın katılımcıları, 2011-2012 Öğretim Yılı Bahar Dönemi'nde Eskişehir merkezindeki ilköğretim okullarının birinci sınıflarında görev yapan sınıf öğretmenlerinden oluşmaktadır. Açık uçlu sorular yoluyla toplanan nitel veriler, betimsel analiz tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, öğretmenlerin dikteye ilişkin farklı tanımlamalar yaptıkları belirlenmiş ve diktenin ses, harf ve sözcüklerin hatasız öğrenilmesi, defter kullanmayı öğrenme gibi beceriler kazandıran yararlı bir etkinlik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra öğretmenler, dikte çalışmalarında yaptıkları etkinliklere ve yaşadıkları sorunlara ilişkin öneriler getirmiştir.

Anahtar Sözcükler: Dikte, yazma, ilk okuma yazma öğretimi, sınıf öğretmeni

Bireyler gereksinimlerini gidermek, duygu ve düşüncelerini başkalarıyla paylaşmak, karşılaştığı sorunları çözebilmek ve bilgi edinmek için toplumun diğer üyeleriyle sürekli etkileşimde bulunmak zorundadır (Yaşar, 2008). Bireyler arası etkileşimi sağlayan dil, sürekli bir biçimde değişerek gelişen bir iletişim aracıdır (Kavcar, 1998). Bireylerin toplumsal bir araç olan dili etkili bir biçimde kullanmaları, ailede aldıkları eğitimin yanı sıra okulda aldıkları eğitimin niteliğine de bağlıdır. Bireylerin dil becerilerini kazanmalarında aileden sonra en önemli eğitim basamağı ise ilköğretimdir.

Örgün eğitimin ilk ve önemli bir basamağını oluşturan ilköğretim, bireylerin sonraki öğrenim yaşantılarını etkilemesi ve daha ileri eğitim basamaklarının temelini oluşturması bakımından önemli bir işleve sahiptir (Gültekin, 2007). İlköğretim kavramına ilişkin olarak, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 11 Nisan 2012 tarihli ve 28261 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 7. Maddesi'nde ilköğretim kurumları 'ilkokul' ve 'ortaokul' olarak adlandırılmıştır. Buna göre ilk okuma yazma öğretiminin yapıldığı ilkokul birinci sınıfta, bireylerin öğrenme yaşantılarının niteliğini belirleyen dil becerilerinin kazandırılmasına yönelik öğretim etkinlikleri gerçekleştirilmektedir. Bu öğretim sürecinde ağırlıklı olarak bireylere yaşamboyu gerekli olan okuma ve yazma becerileri verilmektedir.

Okuma ve yazma, bireylerin çoğunlukla formal eğitim yoluyla öğrendiği ve bir rehber gereksinim duydukları dil becerileridir (Coşkun, 2009; Temur, 2006). Çağdaş toplumlarda okuma yazma becerisine sahip olma yoluyla; temel öğrenme gereksinimlerini karşılayabilme, öğrenmeyi sürdürebilme, çağdaş toplum düzenine uyum gösterebilme, içinde yaşanan toplumun işlevsel bir üyesi olabilme ve yaşam koşullarını düzenleyebilme olanağı sağlanmaktadır (Belet, 2008).

Dinleme ve konuşma gibi temel dil becerilerinden yola çıkarak, çocuğun yaşamı boyunca kullanacağı okuma ve yazma temel becerisini kazandırma amacını taşıyan ilk okuma yazma öğretimi (Çelenk, 2006), Türkiye'de 2004 yılından bu yana uygulanan İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı içerisinde ve "İlk Okuma Yazma Öğretimi" başlığı altında yerini almıştır. İlk okuma yazma öğretiminde Ses Temelli Cümle Yöntemi kullanılmaktadır. Seslerden heceler, hecelerden sözcükler ve sözcüklerden cümlelerin oluşturulduğu Ses Temelli Cümle Yöntemi'nde okuma ve yazma öğretimine bitişik eğik yazı ile başlanmaktadır (İlköğretim Türkçe Öğretim Programı, 2006).

Yazma; duyguların, düşüncelerin, isteklerin ve tasarıların yazılı olarak ifade edilmesidir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2004). Yazmanın mekanikleşmesiyle çocukların kendilerine olan güvenleri artmakta, ödüllendirme ve başarı duygusu oluşmaktadır (McGuinness, 1999). Akyol (2010) yazmayı; "düşüncelerimizi ifade edebilmek için gerekli sembol ve işaretleri motorsal olarak üretebilmek" olarak tanımlamaktadır. Sever (2011), "duyduklarımızı, tasarladıklarımızı, düşündüklerimizi ve görüp yaşadıklarımızı yazı ile anlatmak" olarak yazmayı açıklamaktadır. Güneş (2007) yazmayı, "yapılandırılmış bilgilerin yazıya dökülmesi" olarak nitelerken; Demirel ve Şahinel (2006) ise yazma becerisinin yazı yazmakla öğrenildiğini ve yazma eğitiminin temel ilkesinin "yazdırmak" olduğunu belirtmektedir.

İlköğretim Türkçe Öğretim Programı'nda, yazma becerisine ilişkin çeşitli kazanımların yer aldığı görülmektedir. Bu kazanımlar arasında yer alan "Dikte etme çalışmalarına katılır." ifadesi, ilköğretim birinci sınıf öğrencileri için önemli bir kazanımdır. Dikte, bir başkasına o anda söyleyerek yazdırmadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2013). Hengirmen (1990), dikteyi "konuşma yoluyla öğrenilen soyut sesleri, yazı yoluyla biçimlendirerek somut duruma getirme" olarak belirtirken; Öz (2011) dikteyi, üzerinde durulmuş sözcüklerin ne dereceye kadar doğru yazıldığını kontrol etmek için başvurulacak bir yol olarak nitelendirmiştir.

Dikte; titiz dinleme, heceleme, anafikri kaçırmadan dinleme, yazım kuralları, noktalama işaretleri ve dilbilgisiyle ilişkili alt becerileri içermektedir. Diktenin bu alt becerileri, ilerleyen süreçte akademik alanda ve diğer alanlarda not tutma konusunda oldukça önem taşımaktadır (Zhytska, 2013). Bu becerilerin yanı sıra dikte, günlük yaşamda ad, adres, alışveriş listesi ve yemek tarifi yazma gibi birçok durumda kullanılabilir (Doğan, 2007, s. 138). İlköğretim birinci sınıfta kazandırılması gereken yazma becerisinin gelişmesi için kullanılan dikte çalışmaları, doğru ve yaratıcı bir yazılı anlatım becerisinin temelini oluşturması nedeniyle önemlidir.

Öğrenciler, yazma becerilerini geliştirdikçe yazılı anlatıma ilişkin bilgilerini uygulayabilmekte, zihinlerini sürekli kullanabilmekte ve öğretme-öğrenme sürecine daha etkin bir biçimde katılabilmektedirler (Raimes, 1983, akt. Coşkun, Taşkaya ve Bal, 2013). Dikte çalışmaları ile birey, ana dilini etkin bir biçimde kullanmayı; bir başka deyişle sesleri birleştirerek oluşturduğu her sözcükten cümleler oluşturmayı ve bu yolla duygu ve düşüncelerini aktarmayı öğrenecektir. Bu becerinin ilk kez okul ortamında

kazandırılmasını sağlayan sınıf öğretmenlerinin dikte çalışmalarını daha etkili bir biçimde uygulamaları gerekmektedir. Gerek ana dili öğretimi gerek yabancı dil öğretiminde önemli olan diktenin, birer uygulayıcısı olan sınıf öğretmenleri tarafından nasıl kullanılacağına belirlenmesi ve yaşanan sorunlar karşısında ne gibi çözümler getireceklerinin ortaya konması, öğrencilerin ilk okuma yazma ile devam eden dil öğrenme sürecinde, yazılı anlatım becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olacaktır. Dikte çalışmalarının dil öğretme ve öğrenme sürecinde sıklıkla kullanılmasına karşın Türkiye'de, dikteye ilişkin ne gibi durumların ortaya çıktığını ve bu durumlara ilişkin ne tür araştırmaların yapılabileceğini ortaya koyan ve birer uygulayıcı olan sınıf öğretmenlerinin yaşantıları doğrultusunda özetleyen yeterli sayıda çalışma bulunmamaktadır. Bu gereksinimden yola çıkılarak sınıf öğretmenlerinin yazılı ifadeleri doğrultusunda ilk okuma yazma öğretiminde dikte çalışmalarına ilişkin betimsel bir araştırma yapılmıştır. Araştırmanın, ilk okuma yazma alanyazınına dikteye ilişkin varolan durumu ortaya koyması ve sınıf öğretmenlerine uygulama sürecinde yardımcı olması bakımından katkı sağlaması umulmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ilk okuma yazma öğretiminde dikte çalışmalarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesidir. Bu genel amaca bağlı olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Sınıf öğretmenlerine göre dikte nedir?
- Sınıf öğretmenleri ilk okuma yazma öğretiminde dikte çalışmalarından niçin yararlanmaktadır?
- Sınıf öğretmenleri ilk okuma yazma öğretiminde dikte çalışmalarına ilişkin neler yapmaktadırlar?
- Sınıf öğretmenleri ilk okuma yazma öğretiminde dikte çalışmalarında ne tür olumsuzluklarla karşılaşmaktadırlar?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımına göre desenlenmiştir. Bu desen çerçevesinde, açık uçlu sorulardan oluşan bir form hazırlanmıştır. Bu yaklaşım doğrultusunda hazırlanan veri toplama aracı için dikte ile ilgili alanyazın taraması yapılmış ve araştırmanın amacı doğrultusunda oluşturulacak sorular için 2 sınıf öğretmeniyle yüz yüze ve bire bir görüşülmüştür. Sınıf öğretmenlerinin görüşlerinden elde edilen veriler doğrultusunda veri toplama aracındaki temel başlıklar belirlenmiş ve bir form oluşturulmuştur.

Oluşturulan formdaki açık uçlu sorular, görüşülen sınıf öğretmenleri dışındaki 2 sınıf öğretmenine daha yöneltmiştir. Taslak form, belirlenen sınıf öğretmenleri tarafından ve araştırmacıların yanında yazılı olarak yanıtlanmıştır. Araştırmacılar, soruların yanıtlanması sırasında her iki öğretmenle yüz yüze iletişim kurarak,

anlaşılmayan sorular üzerinde durmuş ve eklenmesi gereken diğer sorulara karar vermiştir. Böylelikle açık uçlu sorulardan oluşan forma son hali verilmiş ve gerçek uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Katılımcılar

Araştırma, 2011-2012 Öğretim Yılı'nın Bahar Dönemi'nde, Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı eğitim bölgelerinde yer alan ilkokullarda görevli ve birinci sınıfları okutan sınıf öğretmenleri ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın yapıldığı dönem içerisinde, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilköğretim kurumları ilkokul ve ortaokul olarak düzenlenmemiştir. Bu bağlamda, araştırmada 'ilkokul' ifadesi kullanılsa da, araştırma kapsamına ilköğretim okulları olarak geçen okullar ve bu okulların birinci sınıf şubelerinde görev yapan sınıf öğretmenleri dahil edilmiştir.

Amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemine göre; Eskişehir'in Tepebaşı ve Odunpazarı ilçelerindeki her eğitim bölgesinden, birinci sınıf kapsamında en az iki şubesi bulunan ilkokullar belirlenmiştir. Erlandson, Harris, Skipper ve Allen (1993), nitel araştırmalarda transfer edilebilirliği (aktarılabirlik) artırma yollarından birisi olarak amaçlı örnekleme önermektedir. Bu yöntem doğrultusunda belirlenen ilçeler Eskişehir'in merkez ilçeleri olmakla birlikte, çok sayıda ilkokula sahip bölgeleridir. Okulların en az iki birinci sınıf şubesine sahip olmaları ölçütü ise dikte ve diğer ilk okuma yazma etkinliklerinde zümre çalışmaları yapabilecek yeterli sayıda sınıf öğretmenin görev yaptığı okullar olması öngörüsüne dayanmaktadır. Katılımcılar, bu okullarda görev yapan en az on yıllık mesleki deneyime sahip, araştırma sürecindeki öğretim yılında birinci sınıfları okutan sınıf öğretmenlerinden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin mesleki deneyimleri, 2004-2005 öğretim yılında uygulamaya geçirilen ve Ses Temelli Cümle Yöntemi'nin yer aldığı İlk Okuma Yazma Öğretimi Programı'nı tanımaları ve en az bir kez uygulamış olmaları bakımından önemlidir. Öğretmenlerin araştırmaya gönüllü olarak katılmalarına dikkat edilmiştir. Nitel bir araştırma olduğu için yeterli veri sağladığı belirlenen 75 sınıf öğretmenin görüşü değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmanın katılımcılarına ilişkin bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo1.
Araştırmanın Katılımcılarına İlişkin Bilgiler

Mesleki Deneyim	Frekans (f)	Eğitim Durumu	Frekans (f)
10-15 yıl	32	Eğitim Enstitüsü	2
16-20 yıl	19	Eğitim Yüksekokulu	13
21-25 yıl	13	AÖF Önlisans	3
26-30 yıl	6	AÖF Lisans Tamamlama	5
30 yıl ve üzeri	5	Eğitim Fakültesi	35
		Diğer	16
Toplam	75	Toplam	74

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri, araştırmanın amaçları doğrultusunda hazırlanan açık uçlu sorulardan oluşan form yoluyla toplanmıştır. Form iki bölümden oluşmaktadır. Formun ilk bölümünde kişisel bilgiler; ikinci bölümünde ise dikte çalışmalarına ilişkin beş açık uçlu soru yer almaktadır. Kişisel bölümde sınıf öğretmenlerinin mesleki deneyimleri ve eğitim durumları sorulmuştur. Bu bölüm, katılımcılara ilişkin bilgilerin sunulması ve katılımcıların belirlenmesindeki ölçütlerin ortaya konması amacıyla düzenlenmiştir. İkinci bölümde ise araştırmanın amaçlarına uygun açık uçlu sorular yöneltilmiştir.

Lincoln ve Guba (1985), nitel araştırmanın niteliğini artırabilecek stratejiler önermektedir. Bu stratejiler incelendiğinde, nicel araştırmalardaki iç geçerlik yerine inandırıcılık; dış geçerlik yerine aktarılabilirlik; iç güvenilirlik yerine tutarlık ve dış güvenilirlik yerine teyit edilebilirlik kavramlarının kullanıldığı görülmektedir. Buna göre; yapılan araştırmanın inandırıcılığı kapsamında, üç uzman ve birinci sınıfta görev yapan dört sınıf öğretmenin görüşlerine başvurularak veri toplama aracı düzenlenmiştir. Açık uçlu sorularda ilk olarak, sınıf öğretmenlerinin dikte çalışmalarına ilişkin genel görüşleri; ikinci soruda, sınıf öğretmenlerinin dikte çalışmalarını ne amaçla yaptıkları ve kazandırdığı becerilere ilişkin görüşleri; üçüncü soruda, sınıf öğretmenlerinin dikte çalışmalarında yaptıkları etkinlikler; dördüncü soruda, sınıf öğretmenlerinin dikte çalışmalarında karşılaştığı sorunlar ve son olarak, sınıf öğretmenlerinin dikte çalışmalarına ilişkin önerileri sorulmuştur. Hazırlanan formlar, ilkokullarda görev yapan, gönüllü olarak araştırmaya katılmak isteyen ve birinci sınıfları okutan, en az on yıllık mesleki deneyime sahip 104 sınıf öğretmenine yüz yüze dağıtılmıştır. Öğretmenlerin araştırmaya gönüllü katılmalarına dikkat edilmiştir. Dağıtılan formlar belli bir süre sonra öğretmenlerden teslim alınmıştır. 104 sınıf öğretmeninden elde edilen yazılı ifadelerin incelenmesinden sonra, kimi sınıf öğretmenin veri toplama aracı olarak dağıtılan formları doldurmadıkları ya da oldukça eksik doldurdukları tespit edilmiştir. Bu nedenle, 75 sınıf öğretmenin görüşü analiz kapsamına alınmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Açık uçlu sorular yoluyla elde edilen nitel veriler, betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Betimsel analizde elde edilen veriler, önceden belirlenen temalar doğrultusunda yorumlanır ve özetlenir. Veriler, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak sunulabileceği gibi, araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre de düzenlenebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Araştırmanın inandırıcılığı ve teyit edilebilirliği kapsamında, çözümlenmeye dâhil edilen 75 sınıf öğretmenin görüşlerinden elde edilen veriler, araştırmacılar dışında bir uzmanın analiz etmesi sonucunda temalar haline getirilmiştir. Yapılan analizler sonucu elde edilen temalarda görüş ayrılığına düşülen bölümler belirlenmiş ve bu bölümler yeniden ele alınarak temalara son şekli verilmiştir. Ayrıca veriler ve elde edilen sonuçlarına ilişkin rapor aynı uzmanın incelemesine sunulmuştur.

Elde edilen temalar incelendiğinde, ilk olarak “Genel Düşünceler” teması altında diktenin ne olduğuna ilişkin öğretmen görüşleri yer almaktadır. Bu temadaki görüşler, Tanımı ve Yararları olarak iki farklı başlık altında toplanmaktadır. İkinci olarak “Kullanımı” teması belirlenmiştir. Sınıf öğretmenlerinin görüşleri, Kullanım Amaçları ve Kazandırdığı Beceriler başlıkları altında yer almaktadır. Üçüncü tema “Yapılan

Etkinlikler” olarak belirlenmiştir. Bu tema altında Yazmaya Hazırlık Çalışmaları, Yazma Çalışmaları ve Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar başlıkları yer almaktadır. Sınıf öğretmenlerinin dikte çalışmalarında ne tür durumlarla karşılaştıklarına ilişkin olarak dördüncü ve beşinci temalar belirlenmiştir. Buna göre sınıf öğretmenlerinin görüşleri, “Yaşanan Sorunlar” ve “Öneriler” başlıkları altında toplanmıştır. “Yaşanan Sorunlar” teması, Çocuklara Yönelik Sorunlar, Ses Temelli Cümle Yöntemine Yönelik Sorunlar ve Uygulamadaki Diğer Sorunlar olmak üzere üç alt başlığa ayrılmıştır. Sınıf öğretmenlerinin dikte çalışmalarında karşılaştıkları durumlara ek olarak “Öneriler” teması altında Ses Temelli Cümle Yönteminin Uygulanmasına İlişkin Öneriler, Öğretmenlere İlişkin Öneriler ve Ders Materyallerine İlişkin Öneriler olmak üzere üç alt başlık yer almaktadır.

BULGULAR

İlk okuma yazma öğretiminde dikte çalışmalarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan araştırmada elde edilen bulgular, araştırma soruları doğrultusunda ortaya çıkan temalar ve alıntılarla sunulmuştur. Temalar Şekil 1'de gösterilmiştir:

GENEL DÜŞÜNCELER	KULLANIMI	YAPILAN ETKİNLİKLER	YAŞANAN SORUNLAR	ÖNERİLER
•Tanımlanması•Yararları	•Kullanım Amaçları•Kazandırdığı Beceriler	•Yazmaya Hazırlık Çalışmaları•Yazma Çalışmaları•Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar	•Çocuklara Yönelik Sorunlar•Ses Temelli Cümle Yöntemine Yönelik Sorunlar•Uygulamadaki Sorunlar	•Ses Temelli Cümle Yönteminin Uygulanmasına İlişkin Öneriler•Öğretmenlere İlişkin Öneriler•Ders Materyallerine İlişkin Öneriler

Şekil 1. Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine İlişkin Temalar

Araştırmanın amaçları doğrultusunda hazırlanan formun birinci sorusu; “İlk okuma yazma öğretiminde dikte çalışmalarına ilişkin genel olarak neler düşünüyorsunuz?” biçiminde yöneltilmiştir. Buna ilişkin olarak sınıf öğretmenlerinin görüşleri Tablo 2’de gösterilmiştir:

Tablo 2.

Sınıf Öğretmenlerinin İlk Okuma Yazma Öğretiminde Dikte Çalışmalarına İlişkin Genel Görüşleri

GENEL DÜŞÜNCELER

Tanımlanması

Önemli ve gerekli bir çalışma

Yararlı bir çalışma

Okuma yazmanın ne derece kazanıldığını gösteren bir çalışma

Söylenenleri doğru yazma

Yazma becerisi kazandırma

Okumayı etkileyen bir çalışma

Zor ve yorucu bir çalışma

Anlama çalışmalarını için gerekli

Yazım kurallarına uygun yazma

Yazılı anlatımın temeli

Anlamli yazmanın ilk adımı

Duygularını ifade etmenin ilk aşaması

Güzel yazı yazma becerisi kazanma

Okuduğunu yazabilme yetisi kazanma

Yararları

Ses, harf ve hecelerin hatasız öğrenilmesi ve pekiştirilmesi

El ve göz koordinasyonunu geliştirme

Okuma yazmayı olumlu etkilemesi

Defter ve kalem kullanmayı öğrenme

Duygu ve düşüncelerini aktarma

Kendine güven duygusu kazandırma

Okuma yazmada eksiklikleri belirlemeyi sağlama

Kalıcı öğrenme

Seviye belirlemeye yardımcı olması

Cümle yapısını kavramayı sağlama

Okuma ve yazmayı aynı anda geliştirme

Düzenli olmayı sağlama

Sözcük dağarcığını geliştirme

Göz sıçramasını geliştirme

Zihni canlı tutması

Türkçeyi doğru ve etkili kullanmayı sağlama

Uygun vurgu ve tonlamalar yapmayı sağlama

Tablo 2 incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin ilk okuma yazma öğretiminde yapılan dikte çalışmalarına ilişkin genel düşüncelerinin, "Tanımlanması" ve "Yararları" olmak üzere iki başlık altında bir araya geldiği görülmektedir. Buna göre sınıf öğretmenleri çoğunlukla, dikteyi *önemli ve gerekli bir çalışma* olarak görürken, *yararlı bir çalışma* olarak da tanımlamışlardır. Buna ilişkin olarak, Ö2: "*İlk okuma yazmanın başarıya ulaşmasında dikte çalışmasının önemli bir yeri vardır.*" cümlesiyle dikte çalışmasının önemini belirtirken; Ö33: "*Dikte çalışmalarının faydalı olduğunu düşünüyorum.*" biçimindeki görüşüyle diktenin yararlı bir çalışma olduğunu

açıklamıştır. Ö38 ise: *"Dikte çalışmaları sayesinde çocuğun okuma ve yazmayı kavrayıp kavramadığını tam olarak değerlendirebilirsiniz."* biçimindeki açıklamasında diktenin, okuma yazmayı kavrama düzeyinin belirlenmesini sağlayan bir çalışma olduğunu belirtmiştir. Sınıf öğretmenleri dikteye ilişkin olarak ayrıca; *okuma yazmanın ne derece kazanıldığını gösteren bir çalışma, söylenenleri doğru yazma, yazma becerisi kazandırma, okumayı etkileyen, zor ve yorucu, anlama çalışmaları için gerekli, yazım kurallarına uygun yazma, yazılı anlatımın temeli, anlamlı yazmanın ilk adımı, duygularını ifade etmenin ilk aşaması, güzel yazı yazma becerisi kazanma ve okuduğunu yazabilme yetisi kazanma* şeklinde çok farklı tanımlamalar kullanmışlardır. Farklı tanımlamalara ilişkin olarak Ö8: *"Çocukların yazma becerisi kazanma. Harfleri doğru kullanma, yazım kurallarını öğrenme, güzel yazı becerisi kazanma. Söylenenleri doğru yazma."* biçimindeki görüşüyle dikte çalışmalarının tanımlarını sıraladığı görülmektedir. Benzer biçimde öğretmenlerden Ö19: *"Dikte çalışması, öğrencilere söyleneni doğru bir şekilde ve yazım kurallarına uyarak yazma becerisi kazandırmaktır."* görüşüyle tanımlama yapmıştır. Bu görüşler doğrultusunda, öğretmenlerin farklı cümlelerle ve çok sayıda özelliği ile dikteyi tanımladıklarını ve daha çok kendi öğretim deneyimleri içerisinde dikteye verdikleri önem ifadeleriyle dikte çalışmalarını betimledikleri söylenebilir.

Dikte çalışmalarının yararlarına ilişkin olarak sınıf öğretmenleri, diktenin ses, harf, hece ve kelimelerin hatasız öğrenilmesini ve pekiştirilmesini sağladığını belirtmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinden Ö56: *"...verilen ses, hece ve sözcüklerin pekiştirilmesi ve kalıcı olmasını sağlıyor."* biçiminde diktenin yararlarını belirtirken; Ö3: *"Dikte çalışması sonucunda öğrenciler harfleri daha rahat ve hatasız olarak öğreniyorlar."* biçiminde görüş belirtmiştir. Sınıf öğretmenleri ayrıca, dikte çalışmalarını *el ve göz koordinasyonunu geliştirmesi, okuma yazmayı olumlu etkilemesi, defter ve kalem tutmayı öğrenme, duygu ve düşüncelerini aktarma, kendine güven duygusu kazandırma, okuma yazmadaki eksiklikleri belirlemeyi sağlama, kalıcı öğrenme, seviye belirlemeye yardımcı olma, cümle yapısını kavramayı sağlama, okuma ve yazmayı aynı anda geliştirmesi, düzenli olmayı sağlaması, sözcük dağarcığını geliştirmesi, zihni canlı tutması, Türkçeyi doğru ve etkili kullanma* ve son olarak *uygun vurgu ve tonlamalar yapmayı sağlaması* yönleriyle yararlı bulmaktadırlar. Öğretmenlerden Ö63: *"Dikte çalışması öğrencilerin kol ve parmak kaslarını geliştirmesi açısından yararlı bir çalışma."* biçimindeki görüşüyle diktenin el ve göz koordinasyonunu geliştirmesi bakımından yararını belirtirken, benzer biçimde Ö72: *"Dikte çalışması ile ... beyin ve el koordinasyonu uyumlu hale gelir. Öğrencinin özgüvenini geliştirir."* biçimindeki görüşüyle diktenin ayrıca kendine güven duygusu kazandırma bakımından da yararlı olduğunu açıklamıştır. Bu görüşlerin yanı sıra, Ö47: *"Defter ve kalem nasıldıkça kullanacaklarını öğreniyorlar."* görüşüyle diktenin defter ve kalem tutmayı öğrenmeyi sağladığını; öğretmenlerden Ö67 ise: *"Çocukların okuma yazmasını çabuklaştırıyor."* görüşüyle de diktenin okuma yazmayı olumlu etkilediği belirtmiştir. Diktenin yararlarına ilişkin görüşler incelendiğinde, diktenin genel olarak etkili bir okuma ve yazma için gereken koşulları sağlayan bir çalışma olduğu söylenebilir.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda hazırlanan formun ikinci sorusu; *"İlk okuma yazma öğretiminde dikte çalışmalarını ne amaçla kullanıyorsunuz? Özellikle hangi becerileri geliştirdiğini düşünüyorsunuz?"* biçiminde yöneltilmiştir. Buna ilişkin olarak sınıf öğretmenlerinin görüşleri Tablo 3'te gösterilmiştir:

Tablo 3.
Sınıf Öğretmenlerinin İlk Okuma Yazma Öğretiminde Dikte Çalışmalarının Kullanımına İlişkin Görüşleri

KULLANIMI
<i>Kullanım Amaçları</i>
Sesleri, harfleri, hece ve sözcükleri pekiştirmek
Yazma becerisini geliştirmek
Yazım kurallarına ve noktalama işaretlerine uygun yazmak
Seslerin ne düzeyde öğrenildiğini kontrol etmek
Cümle oluşturmak
Okumayı pekiştirmek
Telaffuz hatalarını fark ettirmek
Duygu ve düşüncelerini ifade etmek
Akılda tutmayı ve dikkati artırmak
Anlamli okumayı sağlamak
Okuma ve yazmayı birlikte yürütmek
Not tutturmak
Bilgi vermek
Kompozisyon yazmayı geliştirmek
Özet yazdırmak
Problem kurdurmak
Kalem tutmayı ve düzenli defter kullanımını sağlamak
<i>Kazandırdığı Beceriler</i>
Yazma becerisi
Yazım kurallarına ve noktalama işaretlerine uygun yazma becerisi
Okuma becerisi
Dinleme becerisi
Güzel yazı yazma becerisi
Anlama becerisi
Anlatım becerisi
Okuduğunu anlama becerisi
Doğru telaffuz becerisi
Hızlı düşünme becerisi
Grupla işbirliği yapabilme becerisi

Tablo 3 incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin ilk okuma yazma öğretiminde dikte çalışmaları kapsamında ikinci soruya ilişkin görüşlerinin, "Kullanım Amaçları" ve "Kazandırdığı Beceriler" olmak üzere iki başlık altında bir araya geldiği görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin dikte çalışmalarını kullanmalarındaki amaçlar incelendiğinde çoğunlukla, sesleri, harfleri ve heceleri pekiştirmek amacıyla dikteden yararlandıkları belirlenmiştir. Buna ilişkin olarak Ö70: "*İlk okuma yazma öğretiminde dikte çalışmalarını öğrenilenlerin daha iyi pekiştirilmesi, ... dil öğretiminde temel becerilerin kazandırılmasında önemli bir araç olarak kullanılmaktadır.*" biçiminde görüş belirtirken; Ö59: "*Dikte çalışmasını harfi kavratmada...kullanıyorum.*" şeklinde ifade etmiştir. Bu görüşlerini yazma becerisini geliştirmek, yazım kurallarına ve noktalama işaretlerine

uygun yazmak ve seslerin ne düzeyde öğrenildiğini kontrol etmek biçimindeki diğer amaçlar izlemektedir. Diktenin kazandırdığı becerilere ilişkin olarak Ö40: "Büyük ve küçük harflerin kullanımı becerisini, noktalama işaretlerini doğru kullanma becerisini, imla kurallarına dikkat etmeyi..." şeklindeki görüşüyle, yazım kuralları ve noktalama işaretlerinin kullanımına ilişkin becerilere değinmiştir. Ö19 dikteyi: "Doğru, güzel ve akıcı yazabilme, tertipli düzenli olabilme becerisini geliştirdiğini düşünüyorum." görüşüyle, diktenin yazma becerisi üzerindeki etkilerini vurgulamıştır. Sınıf öğretmenleri dikte çalışmalarının ayrıca okuma, dinleme, güzel yazı yazma, anlama ve anlatım becerilerini geliştirdiğini; bunun yanı sıra okuduğunu anlama becerisi, doğru telaffuz, hızlı düşünme ve grupla işbirliği yapabilme becerilerini geliştirdiğini belirtmişlerdir.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda hazırlanan formun üçüncü sorusu; "İlk okuma yazma öğretiminde dikte çalışmalarında neler yapıyorsunuz?" biçiminde yöneltilmiştir. Buna ilişkin olarak sınıf öğretmenlerinin görüşleri Tablo 4'te gösterilmiştir:

Tablo 4.
Sınıf Öğretmenlerinin İlk Okuma Yazma Öğretiminde Dikte Çalışmalarında Yapılan Etkinliklere İlişkin Görüşleri

YAPILAN ETKİNLİKLER
Yazmaya Hazırlık Çalışmaları
Defter kullanımının gösterilmesi
Harflerin yazılış biçimlerinin gösterilmesi
Kalem tutmanın gösterilmesi
Yazarken oturuş biçiminin gösterilmesi
Yazma Çalışmaları
Hece, sözcük ve cümle oluşturma çalışmalarının yapılması
Yapılan hataların düzeltilmesi
Söylenenlerin ya da okunanların yazdırılması
Yazım kurallarının ve noktalama işaretlerinin verilmesi
Bakmadan yazma çalışmalarının yapılması
Yazılanların okutulması
Yazmakta zorlanan öğrencilerle ayrıca ilgilenilmesi
Bakarak yazma çalışmalarının yapılması
Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar
Kısa cümle, tekerleme, şiir, şarkı, oyun vb. etkinliklerle dikte çalışması yapılması
Çocuğun seviyesine uygun ve yaşantısından örneklerle dikte çalışmaları yapılması
Hatasız yazan öğrencilerin ödüllendirilmesi
Dikte defteri kullanılması
Velilerin bilgilendirilmesi
Görsellerle dikte çalışması yapılması
Bir konu hakkında duygu ve düşüncelerin yazılması

Sınıf öğretmenlerinin dikte çalışmalarında yaptığı etkinlikler, "Yazmaya Hazırlık Çalışmaları", "Yazma Çalışmaları" ve yapılan etkinliklerde "Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar" olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır. Buna göre sınıf öğretmenlerinin

dikte yaptırırken, yazmaya hazırlık çalışmalarında defter kullanımının ve harflerin yazılış biçimlerinin gösterilmesine dikkat ettikleri görülmektedir. Buna ilişkin olarak Ö1: "Kalemi nasıl tutmaları gerektiğini, yazarken nasıl oturacaklarını anlatıyorum." biçiminde görüş belirtmiştir. Ö45 ise: "Önce öğrencilere defter ve kalem kullanımıyla ilgili çalışmalar yapıyorum. Daha sonra harflerin yazılış yönleriyle, karakteriyle ilgili çizgi çalışmaları ve harflerin yazılışlarıyla ilgili dikte çalışmaları yapıyorum. Dikte çalışmalarında daha çok öncelikle harflerin yazılış yönleri üzerinde duruyorum." biçimindeki görüşüyle, sınıf öğretmenlerinin dikte çalışmalarında öncelikli olarak yaptıkları etkinlikleri, yazmaya hazırlık çalışması olarak ele aldıkları görülmektedir. Yazma çalışmalarına ilişkin başlık incelendiğinde, öğretmenlerden Ö3: "Öğrenilen harflerin büyük ve küçük yazımlarına heceye kadar devam ediliyor; heceler öğrenilince harfler ve heceler tekrar ediliyor; cümleler oluşturulunca harf-hece-kelime ve cümleler tekrar ettiriliyor." şeklinde görüşünü belirtmiş ve dikte sırasında yazma çalışmalarında en çok yapılan etkinliği açıklamıştır. Diktede yazma çalışmaları sırasında sık yapılan diğer bir etkinlik olan hataların düzeltilmesine ilişkin olarak Ö20: "...çocukların eksik harf, kelime yanlışlıkları görülerek düzeltilme çalışması yapılıyor." şeklinde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Ö74: "Dikte çalışmalarında belirlenen bir metni okuyarak yazdırdığım gibi tahtada söylenen kelimeyi yazma şeklinde ya da üç öğrenci tahtaya çıkararak, oyun şeklinde yarıştıranak söylenen kelime ya da cümlenin yazdırılması yapılıyor." görüşüyle, dikte çalışmalarında yapılan söyleme-yazma etkinliğini açıklamıştır. Diktede yazma çalışmaları sırasında öğretmenler ayrıca, yazım ve noktalama işaretlerini verdiklerini, bakmadan yazma çalışmaları yaptıklarını, yazılanların okutulduğunu, yazmakta zorlanan çocuklarla ayrıca ilgilendiklerini ve bakarak yazma çalışmaları yaptıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler dikte çalışmalarında dikkat edilmesi gereken noktalara yönelik de görüşlerini yazmışlardır. Buna ilişkin olarak Ö12: "Dikte çalışmalarında 20-25 cümlecik kısa öykü veya cümleler kullanıyorum." şeklindeki görüşüyle diktede kısa ifadeleri kullandığını belirtmiştir. Ö65 ise: "Öğrencilerin adlarının geçtiği, yaşamlarından örneklerin olduğu metinler hazırlıyorum." ifadesiyle, dikte çalışmalarında çocukların yaşantısının temel alındığı belirtmiştir. Öğretmenler dikte çalışmalarında, hatasız yazan öğrencilerin ödüllendirilmesi, dikte defteri kullanılması, velilerin bilgilendirilmesi, görsellerle dikte çalışması yapılması ve bir konu hakkında duygu ve düşüncelerin yazılması şeklinde görüşler sunarak, dikkat edilmesi gereken farklı noktalara da değinmişlerdir. Buna göre, öğretmenlerin dikte çalışmalarını; ön hazırlık gerektiren, dikkat edilmesi gereken noktaları olan bir yazma etkinliği olarak ele aldıkları söylenebilir.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda hazırlanan formun dördüncü sorusu; "İlkokuma yazma öğretiminde dikte çalışmalarında ne tür sorunlarla karşılaşıyorsunuz?" biçiminde yöneltilmiştir. Buna ilişkin olarak sınıf öğretmenlerinin görüşleri Tablo 5'te gösterilmiştir:

Tablo 5.
Sınıf Öğretmenlerinin İlk Okuma Yazma Öğretiminde Dikte Çalışmalarında Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşleri

YAŞANAN SORUNLAR
<i>Çocuklara Yönelik Sorunlar</i>
Harf ve heceler eksik yazılması
Çocuklar arasındaki bireysel farklılıklar
Harf ve sözcüklerin yanlış yazılması
Çocukların yazma çalışmalarında zorlanması
Yazma kurallarına ve noktalama işaretlerine dikkat edilmemesi
Çocukların kendi telaffuzlarına göre yazmaları
Defterin yanlış kullanılması
Kendine güveni olmayan çocukların hata yapmaktan korkması
Yazmakta zorlanan çocukların üzülmeye, ağlaması
Yazmak istemeyen öğrencilerin geride kalması
Sık sık silgi kullanılması
Yanlış oturma biçimi benimsemeleri
<i>Ses Temelli Cümle Yöntemine Yönelik Sorunlar</i>
El yazısında noktalı harflerin yazımında hızın yavaşlaması
Cümlelerin anlaşılmasında güçlük yaşanması
Yayınlarda dik temel harflerin kullanılması
<i>Uygulamadaki Diğer Sorunlar</i>
Yazıların düzgün olmaması
Diktenin zaman alıcı bir çalışma olması
Velilerin ilgisizliği/bilgisizliği
Öğretmenlerin birbirleri arasındaki rekabet
Farklı dilden öğrencilerin olması
Harflerin önceden öğrenilmesi

Tablo 5'e göre sınıf öğretmenlerinin dikte çalışmalarında karşılaştıkları sorunlar "Çocuklara Yönelik Sorunlar", "Ses Temelli Cümle Yöntemine Yönelik Sorunlar" ve "Uygulamadaki Diğer Sorunlar" olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır. Buna göre "Çocuklara Yönelik Sorunlar" başlığı altında çoğunlukla harf ve heceler eksik yazılması konusunda sorun yaşandığı belirtilmiştir. Soruna ilişkin olarak Ö55: "...kelimeler içerisinde harfleri unutmak..." biçiminde görüş belirtirken; Ö30: "...çocuk kavramadığı harfi eksik yazıyor." biçiminde yaşanan sorunu ifade etmiştir. Uygulanan Ses Temelli Cümle Yöntemi'nden kaynaklı sorunlara bakıldığında; el yazısında noktalı harflerin yazımında hızın yavaşlaması, cümlelerin anlaşılmasında güçlük yaşanması ve yayınlarda dik temel harflerin kullanılması dikte çalışmalarında yaşanan sorunlar olarak belirtilmiştir. Ö18: "Okuma yazma öğretiminde el yazısının dikte çalışmalarını zorlaştırdığı düşüncesindeyim. Seslerde bulunan noktaların (i, ö, ü, ş, ç) yazım hızını ve süresini olumsuz yönde etkilediğinden, diktede düz yazının da hızlı ve işlek olacağını düşünüyorum." biçimindeki görüşüyle el yazısındaki bazı harflerin diktede sorun oluşturduğunu vurgulamıştır. Bunun yanı sıra Ö75: "Ses yöntemiyle okuma öğretimi yapıldığından cümle olarak verilenleri anlamakta güçlükler yaşanmakta ve bunu yazmakta zorlanmalar yaşanmaktadır." biçimindeki görüşüyle Ses Temelli Cümle Yöntemi'nden kaynaklı sorunların dikte çalışmalarına yansımalarını belirtmiştir.

Uygulamadaki diğer sorunlara bakıldığında sınıf öğretmenlerinin en çok yazıların düzgün olmaması ve diktenin zaman alıcı bir çalışma olması konularında sorunlar

yaşadıkları belirlenmiştir. Bu sorunların yanı sıra velilerin ilgisizliği de dikte çalışmalarında sık rastlanan bir sorun olarak ifade edilmiştir. Uygulamadaki yazıların düzgün olmaması sorununa ilişkin olarak Ö22: "El yazısı olduğu için bazı öğrencilerin yazılarını okumakta güçlük çekiyorum." biçiminde görüşünü belirterek dikte çalışmalarında yazı bozukluğuna etki eden etmenin el yazısı olduğunu ifade ederken; bir başka öğretmen Ö36: "Kılavuz çizgili defterlerden çizgili deftere geçiş yapılırca yazılar bozulabiliyor." ifadesiyle çizgi üzerinde yazmanın dikte çalışmalarında yazı düzgünlüğünü sağladığını belirtmiştir. Ö58 ise: "Öğrencinin yazıyı yetiştirmesi için hızlı yazması sonucu yazı bozukluğu" biçimindeki ifadesiyle hızlı yazmaya çalışmanın, dikte çalışmalarında yazı bozukluklarına neden olduğunu belirtmiştir. Diktenin zaman alıcı bir çalışma olmasına yönelik olarak Ö61: "En büyük sorun, zaman sorunu. Dikte çalışması çok zaman alan bir çalışmadır. Çünkü tek tek öğrencilerin defterlerine bakmak gerekiyor." şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Öğretmenler velilerle ilgili sorunlara da değinmişlerdir. Buna ilişkin olarak Ö50: "...ailelerin bilgisiz olmaları etkili oluyor. Çünkü "k" sesini "ke" diye söyleyip çocuklara yanlış öğretiyorlar." ifadesiyle velilerin bilgilendirilmesi gerektiğini vurgularken; Ö51: "Her gün eve verilen fotokopi ödevleri yazdırılmıyor. 1. sınıfta öğretmen ve veli dayanışması zayıf olan öğrencilerde okuma ve yazma da geriliyor." görüşüyle velilerin ilgisizliğini vurgulayarak öğretmen-veli işbirliğinin önemini belirtmiştir. Öğretmenler ayrıca, öğretmenler arasındaki rekabetin yaşanmasının, farklı dilden öğrencilerin olmasının ve çocukların harfleri önceden öğrenmelerinin birer sorun olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre, dikte çalışmalarında çocuktan kaynaklı sorunların yanı sıra uygulamadan ve uygulamayı gerçekleştiren öğretmenden kaynaklı sorunların da olduğu belirlenmiştir.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda hazırlanan formun beşinci ve son sorusu; "İlk okuma yazma öğretiminde dikte çalışmalarına ilişkin ne gibi öneriler getirebilirsiniz?" biçiminde yöneltilmiştir. Buna ilişkin olarak sınıf öğretmenlerinin görüşleri Tablo 6'da gösterilmiştir:

Tablo 6.
Sınıf Öğretmenlerinin İlk Okuma Yazma Öğretiminde Dikte Çalışmalarına İlişkin Önerileri

ÖNERİLER
<i>Ses Temelli Cümle Yönteminin Uygulanmasına İlişkin Öneriler</i>
Çocuğun seviyesine uygun sözcükler/cümleler oluşturulmalı
Sistematik olarak yapılmalı
Her sesin öğrenilme durumu kontrol edilerek hatalar düzeltilmeli
Başlı başına bir ders olarak yapılmalı
Önce ve yeni öğrenilen sesler karıştırılarak dikte çalışması yapılmalı
Dikte defteri kullanılmalı
Eğik el yazısı kullanılmamalı
Yaratıcı drama çalışmaları uygulanmalı
Görsellerden yararlanılmalı
Sesler vurgulu söylenerek telaffuza dikkat edilmeli

ÖNERİLER

Ses Temelli Cümle Yönteminin Uygulanmasına İlişkin Öneriler

Yazılan çalışma okutulmalı

Tahtaya doğrusu yazılmalı

Bir kez tekrar ederek yazdırılmalı

Tekrar tekrar yazdırılmalı

Kurallar ayrıntılı olarak örneklerle verilmeli

Sınıfı gruplandırarak dikte çalışması yapılmalı

Hatırlatıcı sorular sorulmalı

Hece çalışmalarına ağırlık verilmeli

Anlama ve anlatım çalışmalarına yer verilmeli

Matematiksel kavramların öğretiminde kullanılmalı

Teknolojiden yararlanılmalı

Cümle yöntemine dönülmeli

Öğretmenlere İlişkin Öneriler

Velilerle işbirliği içerisinde çalışılmalı

Oyunlara dayalı etkinlikler düzenlenmeli

Çocuklar ödüllendirilmeli

Güzel yazı yazma becerisi önemsenmeli

Bireysel farklılıklar göz önünde bulundurulmalı

Yazım kurallarına önem verilmeli

Bakmadan yazabilme becerisine ağırlık verilmeli

Ders Materyallerine İlişkin Öneriler

Farklı kaynak kitaplar ve materyaller kullanılmalı

Ders kitaplarındaki etkinlik sayısı artırılmalı

Öğretmenlere yönelik bir dikte kitapçığı oluşturulmalı

Sınıf öğretmenlerinin dikte çalışmalarına ilişkin getirdikleri öneriler "Ses Temelli Cümle Yönteminin Uygulanmasına İlişkin Öneriler", "Öğretmenlere İlişkin Öneriler" ve "Ders Materyallerine İlişkin Öneriler" olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır. Ses Temelli Cümle Yöntemi'nde dikte çalışmaları yaparken çocukların seviyesine uygun sözcüklerin ya da cümlelerin oluşturulması gerektiğini öneren sınıf öğretmenlerinden Ö2: "*Cümlelerin kısa ve seviyeye uygun olması gerekir.*" biçiminde görüş belirtmiştir. Benzer biçimde Ö11: "*...Öğrencinin seviyesine uygun olmalı.*" ifadesiyle dikte çalışmalarında çocuğun seviyesine uygunluğu vurgulamıştır. Dikte çalışmalarının sistematik olarak yapılmasını öneren sınıf öğretmenlerinden Ö36: "*Her çalışmada olduğu gibi dikte çalışmalarının da sürekli yapılması gerektiğini düşünüyorum.*" biçiminde görüş belirtmiştir. Ö17: "*Dikte çalışmaları kısa süreli (10-15 dk.) ve her gün olmalıdır.*" diyerek kısa süreli ancak sürekli dikte çalışmasına yer verilmesi gerektiğini

önerirken; Ö11: *"Dikte çalışmalarının düzenli olarak yapılması gerekiyor."* diyerek görüşünü belirtmiştir. Sınıf öğretmenlerinden Ö5: *"Her ses grubu tamamlandıktan sonra yapılan çalışmalar gözden geçirilmeli ve değerlendirilmelidir."* diyerek her sesin öğrenilme durumunun kontrol edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ö8: *"Yapılan dikte çalışması mutlaka kontrol edilmeli."* biçimindeki görüşüyle de yapılan hataların belirlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ö68 dönüt ve düzetmelerle ilgili olarak: *"Her harfe yönelik dikte çalışması mutlaka yapılmalıdır. Yapılan çalışmalardaki yanlışlar öğrenciye ve veliye dönüt olarak verilmelidir."* görüşüyle her sesin öğrenilmesinin ve kontrolünün önemli olduğunu vurgulamıştır. Bunun yanı sıra öğretmenler, dikte çalışmalarında yapılması gereken teknikleri belirterek ve bu tekniklerin uygulanmasına ilişkin deneyimlerinden yola çıkarak farklı öneriler getirmişlerdir.

Öğretmenlere yönelik önerilere bakıldığında; öğretmenlerin çoğunlukla velilerle işbirliği içerisinde çalışılması gerektiğini belirttikleri görülmektedir. Bu öneriye ilişkin olarak Ö48: *"Geri planda kalan öğrencilerin velilerine tavsiyeler, değerlendirme defterlerine yazılır."* görüşüyle, süreçteki gelişmelerle ilgili olarak velinin bilgilendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ö59 da benzer biçimde: *"Tarih atılıp her gün sonuç kontrol edilmeli ve veliye eksiklikler bildirilmeli."* görüşüyle veli ile işbirliğinin önemine değinmiştir. Ö68: *"Her gün kısa bir dikte çalışması evde aile tarafından yaptırılmalıdır."* görüşüyle ailenin dikte çalışmalarındaki desteğini belirtmiştir. Sınıf öğretmenlerinin bir bölümü ise dikte çalışmalarının oyunlaştırarak yapılmasının daha verimli olacağı görüşünü taşımaktadırlar. Ö10: *"Dikte çalışmaları...öğrenciye eğlenceli bir oyun gibi yaptırılmalı."* Ö36 ise: *"...çocuğu yazı yazmaktan soğutmamak gerektiğinin altını çiziyor ve oyunlaştırılarak yapılmasının önemli olduğunu vurgulamak istiyorum."* biçiminde görüş belirterek, diktenin eğlenceli hale dönüştürülmesinin, çocuğun bu etkinliği gerçekleştirirken sıkılmasını önleyeceğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra dikte çalışmalarıyla ilgili olarak öğretmenler, çocukların ödüllendirilmesi, güzel yazı yazma becerisinin önemsenmesi, bireysel farklılıkların göz önüne alınması, yazım kurallarına önem verilmesi ve bakmadan yazma becerisine ağırlık verilmesi gerektiğini belirten öneriler getirmişlerdir.

Sınıf öğretmenleri ayrıca dikte çalışmaları için ders materyallerine yönelik öneriler sunmuşlardır. Ö24: *"Kaynak kitaplardan karışık dikte çalışmaları yaptırılabilir."* görüşüyle çeşitli sözcük ya da cümlelerle dikte çalışması yapılabileceğini öneri olarak belirtmiştir. Ö45: *"İlk okuma yazma sürecinde ve öğretimde dikte çalışmalarında, farklı kaynaklardan, görsellerden vb. birçok değişik materyallerden yararlanmalıyız."* görüşüyle farklı materyallerin kullanımına değinmiştir. Bunun yanı sıra öğretmenler ders materyallerine ilişkin olarak, ders kitaplarındaki etkinlik sayısının artırılmasını ve öğretmenlere yönelik bir dikte kitapçığı hazırlanması gerektiğini vurgulayan öneriler getirmiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre, ilk okuma yazma öğretiminde dikte çalışmalarının yararlı ve önemli bir etkinlik olarak tanımlandığı ortaya çıkmıştır. Bu tanımların yanı sıra diktenin, okuma ve yazmanın ne derece kazandırıldığını gösteren bir çalışma olduğu, okuma ve yazmadaki eksiklikleri belirlemeye yardımcı olduğu ve seslerin ne düzeyde öğrenildiğini kontrol etmeyi sağladığı belirtilmiştir. Alanyazında yer alan çalışmalar incelendiğinde, öğretmenlerin dikteden bir değerlendirme yöntemi olarak yararlandıkları görülmektedir (Coşkun, Taşkaya ve Bal, 2013; Baydık, Ergül ve Bahap Kudret, 2012; Demirel ve Şahinel, 2006). Bu bağlamda, öğretmenlerin dikte çalışmalarına ilişkin ifadelerinin alanyazınla tutarlılık gösterdiği söylenebilir.

Sınıf öğretmenlerinin dikteyi kullanma amaçları arasında, yazım kurallarına ve noktalama işaretlerine uygun yazma ve telaffuz hatalarını fark ettirme yer almaktadır. Benzer amaçlar, diktenin öğrencilere kazandırdığı beceriler arasında da yer almaktadır. Araştırmadan elde edilen bu sonuç, Yangın'ın (2002) ve Tekşan'ın (2010) dikteyi, yazım kurallarına uygun olarak yazma becerisi kazandıran bir etkinlik olarak tanımlamasıyla örtüşmektedir. Şıklar Çelik'in (2004) yapmış olduğu araştırmada ise diktenin, okunan bir metin aracılığıyla öğrencilerin yazım hatalarının belirlenmesi amacıyla kullanıldığı sonucunu desteklemektedir. Bu durum, öğretmenlerin dikteyi öğrencilerin yazı ve dil alanında beceriler edinmelerini sağlamak için kullanmalarıyla açıklanabilir. Başka bir deyişle, öğretmenler dikte çalışmalarından yararlanırken öğretim sürecinden çok, öğrencinin öğrenimine yardımcı olması yönünü ele aldıkları söylenebilir.

Araştırmada sınıf öğretmenlerinin okuma ve yazmayı aynı anda pekiştirmek amacıyla dikteden yararlandıkları ortaya çıkmıştır. Göçer'in (2009) araştırmasında Türkçeyi yabancı dil olarak öğreten öğretmenlerin okuma ve yazmayı eşgüdüm içerisinde öğretmek için dikteden yararlandıkları sonucuyla paralellik gösteren bu durum, Demir ve Ersöz'ün (2014) araştırmasında diktenin Türkçe öğretiminde sıklıkla kullanılan bir teknik olduğu sonucuyla da desteklenmektedir. Bu bağlamda okuma ve yazmanın birbiriyle ilişkili beceriler olduğu ve dikte çalışmalarının bu becerileri geliştirmede öğretmenler tarafından tercih edildiği biçiminde bir açıklama getirilebilir.

Öğretmenlerin dikteyi dil öğretiminde kullanmaları, dikte etkinlikleri kapsamında neler yapıldığına yönelik araştırma sonuçlarını da beraberinde getirmektedir. Yapılan araştırmada sınıf öğretmenlerinin yazmaya hazırlık aşamasında daha çok defter kullanımı, harflerin yazılış yönü, kalem tutma ve oturuş biçimi konularına önem verdikleri ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte yazma çalışmaları olarak; yapılan hataların düzeltilmesi, söylenenlerin ya da okunanların yazılması, bakarak yazma çalışmalarının yapılması ve bakmadan yazma çalışmalarının yapılması, yazım kurallarının ve noktalama işaretlerinin verilmesi, yazılanların okutulması ve yazmakta zorluk çeken öğrencilerle ayrıca ilgilenilmesi gibi etkinliklere yer verdikleri ortaya çıkmıştır. Tekşan'ın (2010) araştırmasında öğretmenin yapması gerekenler arasında; öğrencilerin yazılarını mutlaka kontrol etmesi ya da doğru metni tahtaya yazarak öğrencilerin kontrol etmesine olanak sağlaması yer almaktadır. Bu bağlamda, yazma çalışmalarında yapılan okuma, tekrar okuma, bakmadan yazma vb. etkinliklerin dikte çalışmalarında öğretmenlerin kontrolünde ilerlemesi gerektiği ve öğrencilerin dikte çalışmalarında verilen dönütlerle yazma becerilerini geliştirdikleri söylenebilir.

Araştırmada dikte çalışmalarında dikkat edilmesi gereken noktalar arasında, velilerin bilgilendirilmesi gerektiği yer almaktadır. Okuma yazma öğretiminde veli

(aile) desteğinin önemi, Rasinski, Bruneau ve Ambrose'un (1990) yaptığı çalışmada belirtilmiştir. Bu çalışmaya göre, ailelerin evde yaptıkları dikte çalışmaları ile çocukların okuma yazma becerileri desteklenmektedir. Ailelerin okuma yazma sürecindeki önemine karşın, yapılan bu çalışmada öğretmenler, velilerin ilgisizliğini ve aynı zamanda bilgisizliğini, uygulama sürecinde yaşanan sorunlar arasında ele almışlardır. Bu kapsamda öğretmenler, velilerle işbirliği içinde hareket edilmesi gerektiğini önermişlerdir. Bu durum, öğretmenlerin okuma ve yazma öğretimi sürecinde veli desteğinin önemine ilişkin bir farkındalığa ve aynı zamanda ortak bir görüşe sahip olmalarıyla açıklanabilir.

Öğretmenler yapılan çalışmada dikte çalışmalarında yaşanan sorunlar arasında, çocukların kendi telaffuzlarına göre yazmaları konusunu belirtmişlerdir. Bu durum, aynı zamanda harf ve sözcüklerin yanlış yazılması ya da eksik yazılması sorununu beraberinde getirmektedir. Telaffuzdaki sorunlar, aynı zamanda öğretmenin ya da ailelerin telaffuz sorunu da gündeme getirmektedir. Dikte sürecinde, dikte edilecek metinde söylenen sözcük ya da cümlelerin yanlış telaffuz edilmesi, çocuğun duyduğu sesleri aynen yazıya aktarması, hatta yanlış olarak aktarmasına yol açabilir. Bu konuyla ilgili olarak, yapılan çalışmada (Baydık ve Kudret, 2012) Ses Temelli Cümle Yöntemi'yle okuma yazma öğretiminde öğrencilerin söylenenleri duydukları gibi yazmaları sorunu benzerlik göstermektedir. Ayrıca Santos ve Befi-Lopes (2013) yaptıkları çalışmada, doğru söyleyiş ve heceleme hataları konusunda dikteden yararlandıkları ortaya çıkmıştır.

Araştırmada bir öğretmenin ifadesi doğrultusunda, farklı dilden öğrencilerin olmasının, uygulamada yaşanan diğer bir sorun olduğu ortaya çıkmıştır. Farklı dile sahip öğrencilerin sözcük ve cümleleri anlayarak ve doğru telaffuz ederek yazmalarının pek mümkün olmadığı; bu bağlamda dikte çalışmalarının çocuk açısından zorlayıcı hale geldiği söylenebilir. Bu durum, farklı dile sahip çocukların ailelerinde de doğru telaffuz sorunları yaşanabileceği öngörüsünden hareketle, öğretmenlerin daha etkili okuma yazma öğretimi konusunda çabalamalarını ve farklı teknikler kullanmalarını gerektirmektedir.

Yapılan çalışmada yaşanan sorunlar arasında; harf ve hecelerin eksik yazılması, harf ve sözcüklerin yanlış yazılması, yazım kurallarına ve noktalama işaretlerine dikkat edilmemesi yer almaktadır. Yaşanan bu sorunlar, Yıldız ve Ateş'in (2010) yapmış olduğu araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Bu sonuçlara göre, sınıf öğretmenlerinin dikte çalışmalarında yapılan hataları düzenli olarak kontrol etmeleri ve anında düzeltmelerinin ne derece önemli olduğu söylenebilir.

Dikte çalışmalarında yaşanan sorunlara ilişkin olarak sınıf öğretmenleri, Ses Temelli Cümle Yöntemi'nin uygulanmasıyla ilgili sorunlarla karşılaştıklarını belirterek; dikte çalışmalarında çocuğun seviyesine uygun sözcük ve cümleler oluşturulmasını, düzenli olarak yapılmasını, görsellerden yararlanılmasını, dikte defteri kullanılarak doğrusunun anında düzeltilmesini ve tahtaya yazılmasını, önce ve yeni öğrenilen seslerin karıştırılarak dikte çalışması yapılması gerektiğini önermişlerdir. Ayrıca, çocuklara oyunlar yoluyla dikte çalışmaları yaptırmayı ve çocukları ödüllendirerek onların bakmadan yazabilme becerilerini geliştirmeyi öneri olarak belirtmişlerdir. Ders materyalleri bakımından ise farklı kaynaklardan yararlanarak, ders kitaplarında dikteye yönelik etkinliklerin sayısının artırılmasını ve öğretmenlere yönelik bir dikte kitapçığının oluşturulması gerektiğini belirtmişlerdir.

2011-2012 öğretim yılında Eskişehir'in merkez ilçelerindeki ilkokulların birinci sınıflarında görev yapan sınıf öğretmenlerinin yazılı ifadeleriyle sınırlı olan araştırmada ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda ve verilen önerilere ek olarak; özellikle 1. sınıf öğrencilerine okuma ve yazma becerisi kazandırmak amacıyla dikte çalışmalarından sıklıkla yararlanması ve buna ilişkin deneyimlerin öğretmenler arasında paylaşılması gerektiği söylenebilir. Dikte çalışmalarında yaşanan sorunları çözmeye yönelik olarak yazma çalışmaları kapsamında; ev ve okul ortamında kısa mektuplar ya da günlükler şeklinde çocukların yazma becerisini pekiştirici ve aynı zamanda yazdıklarının düzenli kontrolünü sağlayan görevlerin verilmesi önerilebilir. Bu yolla çocukların yazılı anlatım becerilerinin gelişeceği, not tutma ve özetleme tekniklerini kullanabilecekleri ve kendilerine özgü bir yazı yazma biçimi kazanacakları öngörülmektedir.

KAYNAKLAR / REFERENCES

- Akyol, H. (2010). *Türkçe ilk okuma yazma öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Baydık, B., Ergül, C. ve Bahap Kudret, Z. (2012). Okuma güçlüğü olan öğrencilerin okuma akıcılığı sorunları ve öğretmenlerinin bu sorunlara yönelik öğretim uygulamaları. *İlköğretim Online*, 11(3), 778-789. <http://ilkogretim-online.org.tr/vol11say3/v11s3m16.pdf>
- Baydık, B. ve Bahap Kudret, Z. (2012). Öğretmenlerin ses temelli cümle yönteminin etkilerine ve öğretim uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 45(1), 1-22. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/1631/17474.pdf>
- Belet, Ş. D. (2008). İlk okuma ve yazma öğretim programı. G. Can (Ed.), *İlk okuma ve yazma öğretimi*, 25-47, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 932.
- Coşkun, İ., Taşkaya, S. M. ve Bal, T. (2013). Sınıf öğretmenlerinin Türkçe dersinde ölçme değerlendirme yöntemi olarak dikte çalışmasından yararlanma durumları. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 1-16.
- Coşkun, E. (2009). Yazma eğitimi. A. Kırkkılıç ve H. Akyol (Ed.). *İlköğretimde Türkçe öğretimi*, 49-91, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Çelenk, S. (2006). *Etkinlik temelli ilk okuma ve yazma öğretimi*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Demir, O. ve Ersöz, Y. (2014). Sınıf öğretmenlerinin Türkçe dersinde kullandıkları yöntem ve tekniklerin aktif eğitim anlayışı bakımından değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 1-11.
- Demirel, Ö. ve Şahinel, M. (2006). *Türkçe ve sınıf öğretmenleri için Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğan, Y. (2007). *İlköğretim İkinci Kademe Dil Becerisi Olarak Dinlemeyi Geliştirme Çalışmaları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erlanson, D.A., Harris, E.L., Skipper, B.L. ve Allen, S.D. (1993). *Doing naturalistic inquiry: A guide to methods*. USA: Sage Publications.
- Göçer, A. (2009). Türkiye'de Türkçeyi yabancı dil olarak öğreten öğretmenlerin uygulamalarına yönelik nitel bir araştırma. *Dil Dergisi*, 145, 28-47. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/27/1601/17272.pdf>

- Gültekin, M. (2007). Dünyada ve Türkiye’de ilköğretimdeki yönelimler. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 477-502.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma (1. Baskı)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Hengirmen, M. (1990). *Yabancı dil öğretim yöntemleri ve Tömer yöntemi*. Ankara: Engin Yayıncılık.
- İlköğretim Türkçe Öğretim Programı (2006). İlk okuma yazma öğretimi. K. Kiroğlu (Ed.), *İlköğretim programları 1-5. sınıflar*, 7-165, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kavcar, C. (1998). Türkçe eğitimi ve sorunlar. *Dil Dergisi*, 65. Ankara Üniversitesi TÖMER.
- Lincoln, Y.S. ve Guba, E.G. (1985). *Naturalistic inquiry*. California: Sage Publications.
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (11 Nisan 2012). Resmî Gazete, 28261.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2004). *İlköğretim Türkçe dersi (1-5. Sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- McGuinness, D. (1999). *Why our children can't read and what can do about it?: A scientific revolution in reading*. New York: Touchstone.
- Öz, F. (2011). *Uygulamalı Türkçe öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Rasinski, T. V., Bruneau, B. & Ambrose, R. P. (1990). *Home literacy practices of parents whose children are enrolled in whole language kindergarten*. Paper presented at the Annual Meeting of the College Reading Association (34th, Nashville, TN, November 2-4, 1990). <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED327822.pdf>
- Santos, M.T.M. ve Befi-Lopes, D.M. (2013). Analysis of the spelling patterns of 4th grade students based on a word dictation task. *CoDAS*, 25(3), 256-261.
- Sever, S. (2011). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şıklar Çelik, A. (2004). *İspanyolca ve Türkçenin Ses Yapılarının Karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tekşan, K. (2010). Kültür aktarımında yazılı anlatımın rolü. *TÜBAR*, 27-Bahar, 595-619.
- Temur, T. (2006). *İlköğretim 4 ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Yazı Dilindeki Kelime Hazinelerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Türk Dil Kurumu (2013). *Büyük Türkçe sözlük*. <http://www.tdk.gov.tr>
- Yangın, B. (2002). *Kuramdan uygulamaya Türkçe öğretimi*, Mersin: Dersal Yayıncılık.
- Yaşar, Ş. (2008). Türkçe dersinin tanımı, kapsamı, önemi ve ilköğretim programlarındaki yeri. H. Pilancı (Ed.). *Türkçe Öğretimi*, 1-18. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 930.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, M. ve Ateş, S. (2010). İlk okuma yazmayı farklı yöntemlerle öğrenen ilköğretim 3. sınıf öğrencilerinin yazılarının okunaklılık ve yazım hataları bakımından karşılaştırılması. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14 (1), 11-30.
- Zhytska, S. (2013). *Dictation as an integrated skills activity*. The Eighth International Theoretical and Practical Conference: Modern Trends and Innovations In Teaching Foreign Languages (Kyiv, March 1-2, 2013). http://interconf.fl.kpi.ua/sites/default/files/tezi_1-2.03.12_version_sl.pdf

İletişim/Correspondence

Mehmet Gültekin
Anadolu Üniversitesi
mgulteki@anadolu.edu.tr

Emel Güvey Aktay
Anadolu Üniversitesi
eguvey@anadolu.edu.tr